

УДК 061.1COT DOI: [https://doi.org/10.31617/zt.knute.2019\(105\)01](https://doi.org/10.31617/zt.knute.2019(105)01)

КАЛЮЖНА Наталія д. е. н., доцент, професор кафедри міжнародних економічних відносин Київського національного торговельно-економічного університету
E-mail: kalujnaya.natalya@gmail.com
ORCID: 0000-0003-0513-705X вул. Кіото, 19, м. Київ, 02156, Україна

ЛЕЖЕПЬОКОВА Вікторія к. е. н., доцент, доцент кафедри міжнародних економічних відносин Київського національного торговельно-економічного університету
E-mail: vikale2017@gmail.com
ORCID: 0000-0003-4253-6885 вул. Кіото, 19, м. Київ, 02156, Україна

МЕХАНІЗМ УРЕГУЛЮВАННЯ СУПЕРЕЧОК СОТ*

Обґрунтовано визначальну роль механізму врегулювання суперечок СОТ у запобіганні ескалації міждержавних торговельних конфліктів та упередженні їх розгортання до стадії торговельних воєн. Запропоновано статичний та динамічний критерії результативності механізму врегулювання торговельних суперечок СОТ. За результатами аналізу щорічної структури вирішення суперечок протягом 1995–2018 рр. підтверджено переважне дотримання статичного критерію, що свідчить про дієвість механізму врегулювання суперечок як інструменту глобальної торгівлі СОТ. На основі алгоритму перевірки гіпотези існування тенденції засвідчено невиконання динамічного критерію, що може інтерпретуватися як відсутність кумулятивного ефекту від накопичення досвіду врегулювання торговельних суперечок.

Ключові слова: торговельна війна, торговельний конфлікт, торговельна суперечка, коефіцієнт результативності, критерій, гіпотеза існування тенденції.

Калюжная Н., Лежепьекова В. Механизм урегулирования споров ВТО.
Обоснована определяющая роль механизма урегулирования споров ВТО в предотвращении эскалации межгосударственных торговых конфликтов и предупреждении их разворачивания до стадии торговых войн. Предложены статический и динамический критерии результативности механизма урегулирования торговых споров ВТО. На основе результатов анализа ежегодной структуры разрешения споров в 1995–2018 гг. подтверждено преимущественное соблюдение статического критерия, что свидетельствует о действенности механизма урегулирования споров как инструмента глобальной торговли ВТО. На базе алгоритма проверки гипотезы существования

---

* Статтю підготовлено в рамках науково-дослідної роботи «Торговельно-економічні війни: національний та міжнародний вимір» (номер державної реєстрації 0118U000130).

тенденції підтверджено невыполнение динамического критерия, что может интерпретироваться как отсутствие кумулятивного эффекта от накопления опыта урегулирования торговых споров.

Ключевые слова: торговая война, торговый конфликт, торговый спор, коэффициент результативности, критерий, гипотеза существования тенденции.

Постановка проблеми. Активізація та стрімке поширення тенденцій протекціонізму та антиглобалізму в зовнішній політиці держав призводить до суттєвої трансформації умов міжнародної торгівлі. Попри зусилля СОТ щодо забезпечення транспарентності зовнішньоторговельних відносин та лібералізації умов торгівлі, країни демонструють готовність будь-якими методами захистити інтереси вітчизняних виробників як на національному, так і на зовнішніх ринках. На тлі прагнення суб'єктів міжнародної торгівлі відстояти свої національні інтереси навіть через дискримінацію торговельних партнерів підвищується конфліктність міждержавних економічних відносин та зростає кількість міжнародних торговельних суперечок.

Діяльність СОТ, спрямована на мінімізацію ймовірності перетворення торговельних конфліктів між країнами на більш жорсткі форми протистояння, реалізується у формі механізму врегулювання торговельних суперечок. Сутність механізму полягає в усуненні дискримінаційних заходів, ініційованих зовнішньоторговельними партнерами держави – члена організації, за допомогою проведення незалежного розслідування. Механізм вирішення суперечок в рамках СОТ є центральним елементом, що забезпечує безпеку та передбачуваність міжнародної торгової системи та надає країнам – членам СОТ можливість врегулювати торговельні конфлікти в рамках міжнародного публічного права, не вдаючись до розгортання торговельних воєн [2]. Особливо це актуально для України, яка з моменту набуття членства в СОТ активно долучається до міжнародного співробітництва в рамках цієї організації. Попри те, що Україна намагається відстоювати свої національні економічні інтереси в торговельних суперечках, результати їх розгляду експертами СОТ отримуються переважно не на користь нашої держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження теоретичних та практичних аспектів виникнення та врегулювання міждержавних торговельних конфліктів у цілому та торговельних суперечок зокрема здійснено в працях таких вітчизняних та закордонних вчених, як В. Онищенко [1], І. Гужва [2], Р. Вульф [3], Т. Гордєєва [4], Т. Ділон [5], Т. Пайосова [6], К. Фліссак [7]. Практичний алгоритм врегулювання суперечок у рамках СОТ наведено в посібнику щодо запровадження та використання відповідного механізму [9] та на сайті організації [8].

Загалом дослідники беззаперечно визнають провідну роль СОТ у сприянні зовнішньоторговельному співробітництву держав та створенні регуляторної нормативно-правової бази міжнародної торгівлі [2–7]. Водночас науковці зауважують загострення проблем забезпечення ефективності діяльності СОТ на сучасному етапі. Так, Т. Пайосова [6] вважає, що механізм врегулювання торговельних суперечок перебуває

у кризовому стані, що є наслідком недосконалості певних правил СОТ. Через двозначність їх тлумачення дедалі частіше виникають прецеденти політично вмотивованого вирішення спорів на користь більш сильних учасників міжнародної торгівлі. У праці Т. Ділон [5] зазначається, що лобіювання інтересів провідних акторів світової політики в рамках СОТ призводить до провалу переговорів щодо розв'язання торговельних спорів та їх ескалації. Цей факт ще раз підкреслює актуальність дослідження результативності застосування інструментів СОТ як засобу запобігання та врегулювання торговельних конфліктів.

Надаючи докладну характеристику та визнаючи важливість інструментів СОТ для регулювання міжнародної торгівлі, дослідники переважно залишають поза увагою питання оцінювання результативності їхнього впливу на торговельно-економічне співробітництво держав. Заслужують на увагу науково-практичні результати дослідження концепції міжнародних торговельних суперечок, отримані Т. Гордєєвою [4]. Так, емпіричне дослідження залежності рівня торгівлі між країнами – членами СОТ та кількістю скарг, що надійшли до Органу розв'язання суперечок цієї організації, дозволило автору зробити висновок про помірну зворотну кореляцію між цими показниками. А саме, коефіцієнт кореляції між щорічними значеннями вартості світового експорту та кількістю зареєстрованих торговельних суперечок склав $-0,67$. Такий результат може інтерпретуватися як свідчення помірної дієвості зусиль СОТ із запобігання торговельним конфліктам між державами. Втім, попри беззаперечне визнання позитивної ролі СОТ у налагодженні торговельно-економічних стосунків між країнами, системні методичні засади оцінки результативності залучення країн до механізму врегулювання торговельних суперечок СОТ наразі відсутні.

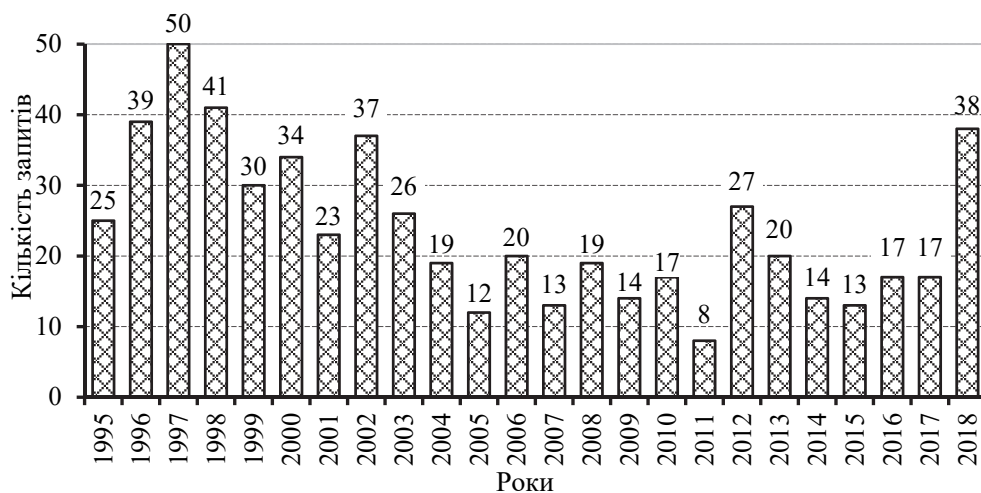
Метою статті є дослідження сутності та результативності застосування механізму врегулювання суперечок СОТ у запобіганні ескалації міждержавних торговельних конфліктів.

Матеріали та методи. Методи аналізу та синтезу використано для систематизації даних щодо поточного статусу торговельних суперечок у рамках СОТ; метод математичного моделювання – для формалізації статичного та динамічного критеріїв результативності механізму врегулювання торговельних суперечок СОТ; метод статистичного аналізу – для перевірки гіпотези існування тенденції в динаміці коефіцієнта результативності механізму врегулювання торговельних суперечок. Інформаційна база дослідження – наукові видання та матеріали Світової організації торгівлі.

Результати дослідження. Врегулювання суперечок є важливим засобом гарантування виконання членами СОТ зобов'язань, які взяті під час торгових переговорів, завдяки дотриманню визначеної процедури. Механізм вирішення суперечок СОТ залишається однією з фундаментальних основ багатосторонньої торговельної системи, і збільшення кількості суперечок підтверджує значущість цього механізму для членів організації. За статистикою, дві третини країн – членів СОТ (109 зі 159) брали участь у торговельних суперечках як одна зі сторін (позивач, відповідач або третя сторона) [8].

Ускладнення сучасної практики торговельно-економічного співробітництва зумовлює важливість запровадження ефективних механізмів розв'язання торговельних конфліктів. Одним із пріоритетів механізму врегулювання суперечок у рамках СОТ є можливість проведення незалежного розслідування, яке може ініціювати будь-який член організації, щоб відстояти свої права відповідно до досягнутих домовленостей [2]. Система врегулювання суперечок у СОТ ґрунтується на єдиних, уніфікованих та прозорих правилах для всіх учасників, незалежно від їхньої політичної ваги чи економічної могутності. Крім того, обмін інформацією в рамках процедури вирішення торговельних суперечок дає змогу ефективно розв'язувати потенційні конфлікти, знижує невизначеність і підвищує передбачуваність зовнішньоторговельної політики, що є стимулом для торгівлі та інвестицій.

Аналіз даних щодо врегулювання торговельних суперечок у рамках СОТ, починаючи від 1995 р. [8], свідчить, що всього було заявлено про 587 спорів. Щорічна динаміка подання запитів щодо консультацій (рис. 1) вказує на суттєве збільшення їхньої кількості станом на кінець 2018 р., що опосередковано свідчить про зростання міждержавної торговельної напруги внаслідок посилення протекціоністських тенденцій у зовнішньоторговельній політиці.

Рис. 1. Динаміка подання запитів щодо консультацій СОТ з приводу врегулювання торговельних суперечок протягом 1995–2018 рр. [8]

За статистикою, абсолютна більшість торговельних суперечок вирішується на етапі консультацій або на етапі створення Групи експертів, і дуже незначна – завершується відшкодуванням з боку сторони, яка програла. Це підтверджує ефективність використання країнами – членами СОТ механізму консультацій, який передуює ініціюванню власне суперечки як торговельного конфлікту, є повністю відкритим та прозорим, передбачає можливість залучення будь-якої держави та/або міжнародної організації з метою сприяння у встановленні контакту й пошуку компромісу та/або як спостерігача. Саме кількість торговельних суперечок, завершених на

етапі консультацій, може інтерпретуватися як показник дієвості (результативності, ефективності) відповідного механізму СОТ. Завдяки відкритим та прозорим консультаціям країни – члени СОТ можуть дійти згоди щодо вирішення торговельної суперечки (як свідчить статистика, у більшості випадків це й відбувається) і не переводити її у більш конфліктну стадію. Тобто в переважній більшості випадків успішне врегулювання відбувається шляхом досягнення взаємоприйнятого для сторін суперечки рішення на початковому етапі консультацій, тоді як подальше розгортання формальної процедури СОТ відбувається лише у крайньому разі.

Про те, що більшість міждержавних зовнішньоторговельних конфліктів врегулюються на початкових етапах процедури, свідчать дані щодо поточного статусу суперечок у рамках СОТ, наведені в *табл. 1*. Як видно з *табл. 1*, станом на червень 2019 р. 178 торговельних суперечок завершено на етапі консультацій, що становить приблизно 30 % від їхньої загальної кількості. Також варто зважати на значну кількість суперечок (96), які було врегульовано за згодою сторін або відкликано позивачем. Хоча в загальному випадку передбачається повідомлення СОТ про прийняті між сторонами рішення щодо врегулювання суперечки, це робиться не завжди. Через конфіденційний характер консультацій сторони суперечки не завжди надсилають до СОТ нотифікації щодо прийняття взаємоприйнятних рішень, тому умови таких рішень не завжди є загальновідомими. За результатами подання цих запитів не було утворено Групу експертів або не надходило до СОТ повідомлення щодо двостороннього врегулювання чи припинення торговельних спорів. Згідно з визначеною тривалістю етапів процедури врегулювання суперечок відведений на консультації строк не має перевищувати 60 діб (20 – для швидкокопсувних товарів). Це означає, що більшість таких суперечок або була врегульована сторонами без повідомлення СОТ, або втратила свою актуальність, що також свідчить на користь ефективності консультацій як інструменту припинення зовнішньоторговельних конфліктів.

З урахуванням викладених міркувань можна сформулювати критерій результативності механізму розв'язання торговельних суперечок у рамках СОТ як максимізацію кількості торговельних суперечок, врегульованих (вирішених/ припинених/ відкликаних) щороку на етапі консультацій:

$$K_{P(i)} = \frac{n_{\text{КОНС}(i)}}{N_i} \cdot 100\% \rightarrow \max, \quad (1)$$

де $K_{P(i)}$ – коефіцієнт результативності механізму врегулювання торговельних суперечок СОТ в i -му році;

$n_{\text{КОНС}(i)}$ – кількість торговельних суперечок в i -му році, врегульованих на етапі консультацій;

N_i – загальна кількість торговельних суперечок, врегульованих у рамках СОТ в i -му році.

У *табл. 2* наведено результати розрахунку відсоткової частки торговельних суперечок, врегульованих щорічно на різних етапах укрупненої процедури, в загальній кількості суперечок.

Таблиця 1

Поточний статус торговельних суперечок у рамках СОТ станом на 01.06.2019 р.*

Етап вирішення суперечок	Кількість суперечок																			Усього						
	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013		2014	2015	2016	2017	2018	2019
Запит на консультації	4	12	14	23	10	13	10	9	5	6	4	3	1	5	2	6	1	8	5	0	3	5	8	12	9	178
Запит на створення Групи експертів	1	0	0	0	1	2	1	1	2	0	0	1	1	0	1	0	2	1	2	1	1	3	0	5	3	29
Створення Групи експертів	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	9	17	30
Звіт Групи експертів	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	9	2	12
Звіт Апеляційного органу	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Рішення Апеляційного органу на користь відповідача	0	0	1	5	0	2	3	1	9	1	0	0	0	3	0	1	1	0	1	0	1	0	1	4	1	35
Рішення Апеляційного органу з рекомендаціями до виконання	0	0	0	1	0	0	3	1	1	0	4	0	0	2	3	0	0	0	0	3	9	3	4	7	2	43
Імплементация відповідачем рекомендацій СОТ	0	2	2	7	3	8	12	6	2	4	6	4	2	5	5	6	2	12	3	3	0	0	1	0	0	95
Нотифікація сторін про взаємоприйнятне рішення	0	0	4	0	5	2	1	2	2	1	3	1	0	0	1	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	23
Подовження процедури забезпечення відповідності	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	2	2	1	2	0	8
Завершення процедури без підтвердження невідповідності	0	0	0	0	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	3
Завершення процедури з підтвердженням невідповідності	0	0	0	0	0	1	1	0	1	0	0	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	7
Запит на повторну апеляцію з боку позивача	0	0	0	0	0	1	1	0	0	0	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0	1	2	0	2	1	9
Задоволення запиту на повторну апеляцію	0	0	0	0	0	0	0	0	1	2	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	2	0	1	0	0	7
Збігання терміну розгляду суперечки (12 місяців)	0	0	1	1	1	3	0	0	0	0	0	0	1	3	1	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	12
Врегульовані за згодою сторін або відкликані суперечки	3	8	6	13	2	5	9	2	2	4	5	4	5	7	3	2	0	9	2	2	1	2	0	0	0	96
Разом	8	22	28	50	22	37	42	22	25	18	23	14	14	25	16	15	6	31	13	11	19	20	19	51	36	587

* Ненульова кількість суперечок з відповідним поточним статусом.

Джерело: розраховано авторами за даними [8].

Таблиця 2

Частка торговельних суперечок, врегульованих на різних етапах укрупненої процедури СОТ протягом 1995–2018 рр., %

Етапи процедури	Роки																							
	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Консультації / припинення за згодою	87,5	90,91	71,43	72,0	54,55	48,65	45,24	50,0	28,0	55,56	39,13	50,0	42,86	48,0	31,25	53,33	16,67	54,84	53,85	18,18	21,05	35,0	42,11	23,53
Робота Групи експертів	12,5	0	0	0	4,55	5,41	2,38	4,55	8,0	0	4,35	7,14	14,29	0	6,25	0	33,33	3,23	15,38	9,09	5,26	20,0	10,53	45,10
Робота Апеляційного органу (АО)	0	0	3,57	12,0	0	5,41	14,29	9,09	40,0	5,56	17,39	0,0	0	20,0	18,75	6,67	16,67	0	0	36,36	47,37	20,0	26,32	21,57
Імплементация рішень АО	0	9,09	21,43	14,0	36,36	27,03	30,95	36,36	16,0	27,78	39,13	35,71	14,29	20,0	37,5	40,0	33,33	41,94	23,08	27,27	0	0	5,26	0
Забезпечення відповідності рішень АО	0	0	0	0	0	5,41	4,76	0	4,0	0	0	0	14,29	0	0	0	0	0	0	9,09	10,53	10,0	10,53	5,88
Повторна апеляція (за наявності)	0	0	0	0	0	0	2,38	0	4,0	11,11	0	7,14	7,14	0	0	0	0	0	7,69	0	15,79	10,0	5,26	3,92
Збігання терміну розгляду суперечки	0	0	3,57	2,0	4,55	8,11	0	0	0	0	0	0	7,14	12,0	6,25	0	0	0	0	0	0	5,0	0	0

Джерело: розраховано авторами за даними [8].

Очевидно, що кількісним еквівалентом запропонованого коефіцієнта $K_{P(i)}$ є частка торговельних суперечок СОТ, врегульованих на етапі консультацій, у загальній кількості щорічно вирішених суперечок. До таких суперечок доцільно віднести як ті, які врегульовано завдяки двостороннім консультаціям, так і ті, які припинено на цьому етапі розгляду за згодою сторін без надсилання нотифікації до СОТ або відкликано позивачем. Як видно з *табл. 2*, вимога щодо максимізації частки суперечок, врегульованих щорічно на етапі консультацій, переважно виконується – зокрема без винятків в період 1995–2004 рр. Частка торговельних суперечок, вирішених на етапі консультацій (коефіцієнт результативності), коливається від 90,91 % у 1996 р. до 28 % у 2003 р. У наступні роки високі значення коефіцієнта результативності в цілому зберігаються, але існують і певні винятки, коли максимальна кількість суперечок врегульовується на етапі роботи Групи експертів (2011, 2018 рр.), роботи Апеляційного органу (2014, 2015 рр.) або імплементації його рішень (2005, 2009, 2011, 2014 рр.). Проте кількість суперечок, вирішених або припинених на етапі консультацій, кожного року є суттєвою. Це означає, що країни – члени СОТ здебільшого ефективно використовують переваги механізму врегулювання торговельних суперечок та досягають згоди до розгортання ситуації до більш конфліктної стадії.

Значення коефіцієнта результативності механізму врегулювання торговельних суперечок СОТ може розглядатися як його щорічна статична характеристика, тоді як динамічною варто вважати забезпечення висхідної динаміки коефіцієнта результативності $K_{P(i)}$ протягом досліджуваного періоду:

$$\Delta K_P = K_{P(i)} - K_{P(i-1)} > 0, \quad (2)$$

де ΔK_P – приріст коефіцієнта результативності механізму врегулювання торговельних суперечок;

$K_{P(i)}$ – значення коефіцієнта результативності в i -му році;

$K_{P(i-1)}$ – значення коефіцієнта результативності в $(i-1)$ -му році.

Щорічне збільшення частки торговельних суперечок, вирішених на етапі консультацій, свідчило б про накопичення досвіду використання механізму СОТ завдяки прозорості, відкритості та гласності консультацій. Але, як зображено на *рис. 2*, динаміка частки таких суперечок (кількісний еквівалент коефіцієнта результативності) не демонструє висхідного тренду.

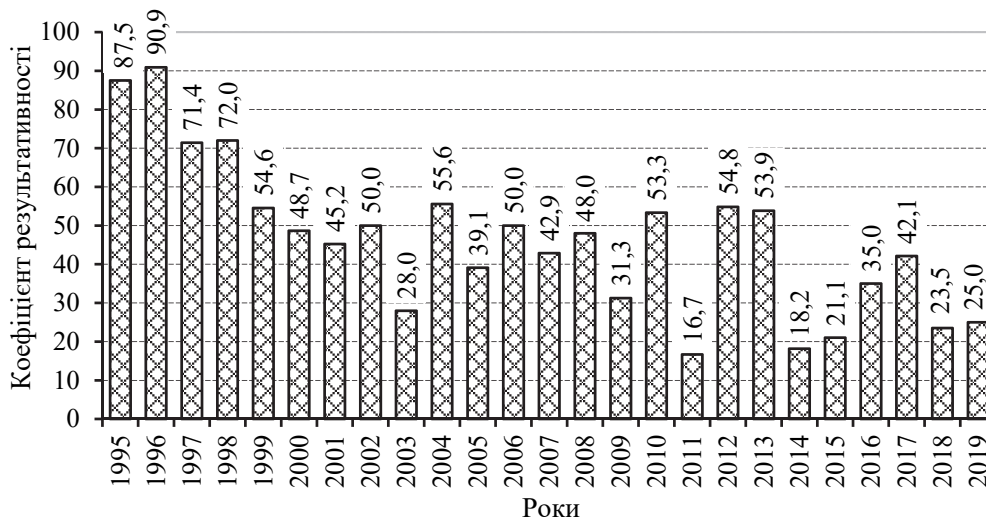
Якщо в період 1997–2001 рр. очевидним є стрімке зниження значення коефіцієнта, в наступні роки важко візуально встановити наявність як позитивного, так і негативного тренду в його динаміці.

Більш ґрунтовно описати динаміку коефіцієнта результативності механізму врегулювання торговельних суперечок СОТ дає змогу алгоритм перевірки гіпотези існування тенденції, який уможливує виявлення висхідних та низхідних серій в часовому ряді розвитку об'єкта. Для досліджуваного часового ряду

$$\bar{Y} = y_1, y_2, \dots, y_t, \dots, y_n : t = 1, \dots, n, \quad (3)$$

визначається послідовність, знаків виходячи з умов:

$$\begin{aligned} &"+", \text{ якщо } y_{t+1} - y_t > 0, \\ &"-", \text{ якщо } y_{t+1} - y_t < 0. \end{aligned} \tag{4}$$

Рис. 2. Динаміка коефіцієнта результативності механізму врегулювання торговельних суперечок СОТ протягом 1995–2019 рр.

Джерело: авторська розробка.

Водночас якщо наступне спостереження дорівнює попередньому, то в розрахунок береться лише одне спостереження. Висновок про існування тенденції може бути зроблений за результатами аналізу системи нерівностей:

$$\begin{cases} v(n) > [(2n-1)/3 - 1,96\sqrt{(16n-29)/90}] \\ l_{max}(n) \leq l(n) \end{cases}, \tag{5}$$

де n – кількість спостережень для досліджуваного часового ряду розвитку об'єкта;

$v(n)$ – кількість серій, тобто послідовностей розташованих поспіль однакових знаків («плюсів» або «мінусів») у часовому ряді розвитку об'єкта (один «плюс» або «мінус» також вважається серією);

$l_{max}(n)$ – протяжність найдовшої серії;

$l(n)$ – табличне значення, залежне від кількості спостережень:

$$\begin{aligned} n \leq 26 &\rightarrow l(n) = 5, \\ 26 \leq n \leq 153 &\rightarrow l(n) = 6, \\ 153 \leq n \leq 170 &\rightarrow l(n) = 7. \end{aligned} \tag{6}$$

Якщо порушується система нерівностей (5), то гіпотеза про відсутність тренду відкидається з довірчою ймовірністю 0,95.

Перевіримо гіпотезу про існування позитивної тенденції в динаміці коефіцієнта результативності механізму врегулювання торговельних суперечок СОТ протягом 1995–2018 рр. Вихідні дані для розрахунку наведено в *табл. 3*.

Кількість серій у значеннях коефіцієнта результативності дорівнює 18, протяжність найдовшої серії – 3. Система рівнянь для перевірки гіпотези про існування тенденції в значеннях коефіцієнта має такий вигляд:

$$\begin{cases} 18 > [(2 * 24 - 1) / 3 - 1,96 \sqrt{(16 * 24 - 29) / 90}] \\ 3 \leq 5 \end{cases}$$

У результаті спрощення системи нерівностей отримуємо

$$\begin{cases} 18 > 11,78 \\ 3 \leq 5 \end{cases}$$

Система нерівностей не порушена, тобто гіпотеза про відсутність тренду приймається з довірчою ймовірністю 0,95. Іншими словами, протягом періоду 1995–2018 рр. не може бути підтверджена тенденція до збільшення (або зменшення) коефіцієнта результативності механізму врегулювання торговельних суперечок СОТ, кількісним еквівалентом якого є відсоток суперечок, вирішених або врегульованих на етапі консультацій.

Таким чином, за підсумками аналізу результативності механізму вирішення торговельних суперечок СОТ визначено два критерії його результативності, дотримання яких можна оцінити протягом 1995–2018 рр.: *статичний* (коефіцієнт результативності механізму врегулювання торговельних суперечок СОТ в *i*-му році $K_{P(i)}$, який визначається як максимізація кількості торговельних суперечок, урегульованих щороку на етапі консультацій, переважно виконується протягом аналізованого періоду) і *динамічний* (висхідна динаміка коефіцієнта результативності $K_{P(i)}$, не виконується протягом аналізованого періоду).

Таблиця 3

Вихідні дані для перевірки гіпотези про існування тенденції в динаміці коефіцієнта результативності

Роки (t)	Значення коефіцієнта (Y_t , %)	Серії (q_i)
1995	87,50	
1996	90,91	+
1997	71,43	-
1998	72,00	+
1999	54,55	-
2000	48,65	-
2001	45,24	-
2002	50,00	+
2003	28,00	-
2004	55,56	+
2005	39,13	-
2006	50,00	+
2007	42,86	-
2008	48,00	+
2009	31,25	-
2010	53,33	+
2011	16,67	-
2012	54,84	+
2013	53,85	-
2014	18,18	-
2015	21,05	+
2016	35,00	+
2017	42,11	+
2018	23,53	-

Джерело: авторська розробка.

Висновки. Результати дослідження сутності та особливостей механізму врегулювання торговельних суперечок, практична реалізація якого забезпечується завдяки відкритості та прозорості консультацій країн – членів СОТ, підтверджують його ключову роль у запобіганні ескалації міждержавних торговельних конфліктів. Розгортання формальної процедури врегулювання суперечок до наступних стадій відбувається лише у разі відсутності можливості компромісу між учасниками торговельного конфлікту на етапі консультацій. Свідченням дієвості консультацій як інструменту запобігання ескалації міждержавних конфліктів у сфері зовнішньої торгівлі є результати розрахунку запропонованих статичного та динамічного критеріїв результативності механізму врегулювання торговельних суперечок СОТ.

Виконання (у переважній більшості випадків) статичного критерію результативності дає змогу зробити висновок, що щорічна структура врегулювання суперечок протягом 1995–2018 рр. у цілому відповідає вимогам максимізації кількості суперечок, вирішених на етапі консультацій. Це означає, що використання державами переваг механізму врегулювання торговельних суперечок СОТ дійсно забезпечує вирішення торговельних конфліктів на ранніх етапах їхнього розвитку, а їхня найбільша кількість розв'язується ще на етапі проведення консультацій. Водночас протягом досліджуваного періоду не може бути підтверджена висхідна динаміка кількості суперечок, вирішених на етапі консультацій (динамічний критерій), що може інтерпретуватися як відсутність кумулятивного ефекту від накопичення досвіду участі в процедурі врегулювання суперечок. У разі підвищення рівня поінформованості країн – суб'єктів міжнародної торгівлі про дієвість консультацій СОТ у відстоюванні їхніх національних інтересів можна очікувати стабільного збільшення значень як статичного, так і динамічного критеріїв, що свідчатиме про результативність механізму врегулювання суперечок.

Перспективою подальших досліджень є розроблення методичних засад оцінювання на національному рівні результативності системи врегулювання суперечок СОТ як засобу запобігання ескалації міждержавних торговельних конфліктів та упередження їх розгортання до стадії торговельних воєн.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Онищенко В. П. Геоелекономічний зміст міжнародних конфліктів. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2019. № 2. С. 20-35.
2. Гужва І. Механізм вирішення торговельних суперечок: теоретичні аспекти і сучасна практика в Україні та світі. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2015. № 13. С. 8-13.

3. Wolfe R. Letting the Sun Shine in at the WTO: How Transparency Brings the Trading System to Life. URL: https://www.wto.org/english/res_e/reser_e/ersd201303_e.htm.
4. Гордєєва Т. Міжнародні торговельні суперечки у сучасній регулятивній парадигмі. *Міжнародна економічна політика*. 2013. № 2. С. 101-125.
5. Dillon Thomas J. The World Trade Organization: A New Legal Order for World Trade? URL: <https://repository.law.umich.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1525&context=mjil>.
6. Payosova T., Hufbauer G., Jeffrey J. The Dispute Settlement Crisis in the World Trade Organization: Causes and Cures. URL: <https://www.piie.com/system/files/documents/pb18-5.pdf>.
7. Фліссак К. А. Міжнародні торговельні спори і місце економічної дипломатії у їх врегулюванні. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2016. Вип. 127. Ч. II. С. 152-164.
8. World Trade Organization. WTO Dispute Settlement. URL: http://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/dispu_e.htm.
9. Посібник щодо механізму врегулювання суперечок у рамках Світової організації торгівлі. К.: Міністерство економічного розвитку і торгівлі України, 2016. 31 с.

Стаття надійшла до редакції 07.06.2019.

Kalyuzhna N., Lezhopkova V. WTO dispute settlement mechanism.

Background. *The WTO dispute settlement mechanism ensures the security and predictability of the international trading system, which necessitates evaluating the effectiveness of its application.*

The review of scientific sources. *There are no systematic methodological bases for assessing the effectiveness of countries' involvement in the WTO dispute settlement mechanism.*

The aim of the article is to investigate the nature and effectiveness of the WTO dispute settlement mechanism.

Materials and methods. *Methods of analysis and synthesis, method of mathematical modeling, method of statistical analysis are used in the article. The research based on scientific publications and materials of the World Trade Organization.*

Results. *In the article static and dynamic criteria for the effectiveness of the WTO trade dispute settlement mechanism have been proposed. The prevailing adherence to the static criterion is confirmed, which proves the validity of the WTO consultation procedure. The non-fulfillment of the dynamic criterion is evidenced, which can be interpreted as the lack of cumulative effect from the accumulated experience of settlement of trade disputes.*

Conclusion. *The results of the calculation of the proposed static and dynamic criteria are evidence of the key role of the WTO dispute settlement mechanism in preventing escalation of interstate trade conflicts.*

Keywords: trade war, trade conflict, trade dispute, effectiveness ratio, criterion, hypothesis of existence of a trend.

REFERENCES

1. Onyshhenko, V. P. (2019). Geoeconomichnyj зміst mizhnarodnyh konfliktiv [Geo-economic content of international conflicts]. *Zovnishnja torgivlja: ekonomika, finansy, pravo – Foreign Trade: Economics, Finance, Law*, 2, 20-35 [in Ukrainian].

2. Guzhva, I. (2015). Mehanizm vyrishennja torgovel'nyh superechok: teoretychni aspekty i suchasna praktyka v Ukraini ta sviti [Trade dispute settlement mechanism: theoretical aspects and current practice in Ukraine and the world]. *Naukovyj visnyk Mizhnarodnogo gumanitarnogo universytetu – Scientific bulletin of the International Humanitarian University*, 13, 8-13 [in Ukrainian].
3. Wolfe, R. Letting the Sun Shine in at the WTO: How Transparency Brings the Trading System to Life. Retrieved from https://www.wto.org/english/res_e/reser_e/ersd201303_e.htm [in English].
4. Gordjejeva, T. (2013). Mizhnarodni torgovel'ni superechky u suchasnij reguljativnij paradygmi [International trade disputes in the current regulatory paradigm]. *Mizhnarodna ekonomichna polityka – International economic policy*, 2, 101-125 [in Ukrainian].
5. Dillon, Thomas J. The World Trade Organization: A New Legal Order for World Trade? Retrieved from <https://repository.law.umich.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1525&context=mjil> [in English].
6. Payosova, T., Hufbauer, G., & Jeffrey, J. The Dispute Settlement Crisis in the World Trade Organization: Causes and Cures. Retrieved from <https://www.piie.com/system/files/documents/pb18-5.pdf> [in English].
7. Flissak, K. A. (2016). Mizhnarodni torgovel'ni spory i misce ekonomichnoi' dyplomatii' u i'h vreguljuvanni [International trade disputes and the place of economic diplomacy in its settlement]. *Aktual'ni problemy mizhnarodnyh vidnosyn – Actual problems of international relations*. (Is. 127). (Part II), (pp. 152-164) [in Ukrainian].
8. World Trade Organization. WTO Dispute Settlement. Retrieved from http://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/dispu_e.htm [in English].
9. Posibnyk shhodo mehanizmu vreguljuvannja superechok u ramach Svitovoi' organizacii' torgivli [Handbook on the WTO Dispute Settlement Mechanism]. (2016). Kyiv: Ministerstvo ekonomichnogo rozvytku i torgivli Ukrainy [in Ukrainian].